

Waar lag Bruhames?

door

Dr. P. C. BOEREN

Men heeft nooit goed raad geweten met de oorkonde van 13 januari 1273, waarbij *Arnoldus de Lovanio dominus de Bruhames* een bepaald goed in leen gaf als *iudex* (stadhouder?) van zijn broer *Henricus de Lovanio dominus de Breda*.¹ Evenmin met de andere oorkonden van dat jaar, waarin Hendrik van Leuven heer van Breda heet in plaats van zijn broer Arnoud, die gehuwd was met Isabella (Elisabeth), vrouwe van Breda.

Voor dit tijdelijk terugwijken van Arnoud als heer van Breda ten behoeve van zijn broer Hendrik, heer van Herstal, heeft men de zeer aannemelijke verklaring bedacht, dat Arnoud uit geldnood zijn heerlijkheid Breda, natuurlijk met goedvinden van zijn vrouw Isabella, heeft verpand aan zijn broer Hendrik, en dat hij met hulp van zijn achterneef, de Brabantse hertog Jan I, het pand al binnen een jaar heeft ingelost, omdat hij nog vóór het einde van 1273 weer als heer van Breda optreedt.

Geheel onverklaard bleef de vraag, waarom in de oorkonde van 13 januari 1273 Arnoud, die op dat moment niet heer van Breda was, zich heer van Bruhames noemt. Sommige schrijvers over Breda hebben aan die eigenaardige betiteling niet eens aandacht geschonken, omdat zij hun alleen bekend was uit deze oorkonde van 1273, die bovendien alleen is overgeleverd door de inzake de echtheid van zijn bronnen niet altijd kieskeurige Butkens. Op de klank afgaande, hebben veel andere schrijvers het *Bruhames* van 1273 in verband gebracht met het *Brunesheim*, dat in de oude geschiedschrijving van Breda een grote rol speelt. Onder hen zijn weer twee groepen te onderscheiden: ten eerste de groep van hen, die in *Brunesheim* (en daarmee ook in *Bruhames*) de oorspronkelijke benaming van Breda zien, zoals de na-middeleeuwse versie van de Denen- of Schottensage van Breda inhield; ten tweede de groep van hen, die *Brunesheim* localiseren in en om Tienen en zodoende

Hendrik van Brunenheim, de stamvader der heren van Breda, uit het gebied van Tienen laten komen. In de zin van deze tweede groep heb ook ik mij onlangs uitgedrukt.²

Zowel aan het raadselachtige *Bruhames* van 1273 als aan het meer vertrouwde *Brunenheim* heb ik deze winter onwillekeurig moeten denken, toen ik, ten tweede male in Laon verblijvend, kennis kreeg van het bestaan van een (naar Franse begrippen) niet ver daarvan afgelegen gemeente *Brunehamel*, twintig kilometer benoorden Rozoy-sur-Serre (canton Rozoy-sur-Serre, arrondissement Laon, département de l'Aisne). Als oude spellingvormen daarvan noteerde ik: *Brunehaumeis* (1249), *Brunehaut-Meis* (1265), *Brunhiames* (1285), *Brunehautmez* (1290), *Brunehaumez* (1340) en *Brunehaulmez* (1527).³ De volksetymologie heeft de naam wel eens in verband gebracht met de Merovingische koningin Brunehaut (Brunehilde). In werkelijkheid hangt de naam samen met die van de rivier de *Brune*, welke onder Brunehamel ontspringt en zich na een parcours van 39 kilometer in de Vulpion stort.

De naamassociatie Brunehamel-Bruhames-Brunenheim moest ik wel onder mij houden, zolang ik niet beschikte over een oorkonde; die haar historisch kon funderen. Het gezochte oorkondelijk bewijs is mij eerst enige weken geleden in handen gekomen. Het is de oorkonde van 28 maart 1285, waarbij Hendrik van Leuven, heer van Herstal, en zijn moeder *Marie dame de Bancignis*, weduwe van wijlen Godfried van Leuven, zich borg stelden voor hun broeder en zoon Arnoud van Leuven, heer van Breda (*Ernous de Lovain, sires de Breda*). Laatstgenoemde had zijn heerlijkheden *Brunhiames* (thans Brunehamel) en *Autés* (thans Les Autels) en alle onderhorigheden daarvan en verder alles wat hem nog door erfenis mocht toevallen binnen de kastellanie van *Rosoit en Tyraische* (thans Rozoy-sur-Serre, in de oude Pays de Thiérache) verpand aan zijn broer Hendrik voor een som van 400 pond tournooisen. Arnoud had dit bedrag nodig om de aankoop te bekostigen van de plaats Montcornet (ten zuidwesten van Rozoy, aan de monding der Serre).⁴ Het is nu een uitgemaakte zaak, dat het *Bruhames* in de Bredase oorkonde van 1273 identiek is met het huidige Brunehamel in het arrondissement Laon, dat Arnoud van Leuven, heer van Breda, ook heer was van Brunehamel en Les Autels in de kastellanie van Rozoy-sur-Serre.

Het kasteel van Rozoy (thans ter onderscheiding van andere plaatsen van die naam Rozoy-sur-Serre geheten) en het daarvan afhangend rechtsgebied was een rechtstreeks (immediaat)leen van de Franse kroon. Blijkens het denombrement van 1406 hingen 26 heerlijkheden daarvan af, als lenen van Rozoy en achterlenen van de kroon. Enkele van die heerlijkheden hadden op hun beurt weer achterlenen (achterachterlenen van de kroon), zo o.a. Brunehamel, waarvan afhingen de achterlenen les Autels, Mainbresson en Mainbressy, elk met heerlijkheid toegerust. Een aparte status had de plaats Rozoy bij het kasteel van die naam, sedert zij in 1249 door de heer van Rozoy met stadsrecht was begiftigd. Volgens het vrijheidscharter van dat jaar hadden de burgers van Rozoy geen gebruiksrechten in de bossen van het gebied van Brunehamel (*terroit de Brunehaumeis*).⁵

De mouvances van het kasteel van Rozoy vormden niet een aaneengesloten gebied. De heerlijkheid Bancigny, waarvan 13 plaatsen afhingen, lag exterritoriaal, noordwaarts nabij Vervins. Zelfs het gebied van het achterleen Brunehamel sloot niet aaneen, want de onderhorigheden Mainbressy en Mainbresson lagen in het graafschap Rethel. Op tal van punten had de kastellanie van Rozoy onderhorigheden verspreid liggen binnen de graafschappen Rethel en Namen. De dynastie van Coucy, die Rozoy in de 12e en 13e eeuw van de Franse kroon in leen hield, was door talrijke allianties verbonden met de dynastieën van Namen en van Rethel, zodat de wederzijdse onderhorigheden binnen die families nogal eens van bezitter verwisselden. Het graafschap Rethel kwam door huwelijk aan de graaf van Vlaanderen, Lodewijk van Nevers (1322–1346), en zo tenslotte aan hertog Philips de Goede van Bourgondië (1419–1467). De heerlijkheid van Rozoy, met de rang van baronie, werd in 1466 verheven tot pairie en tenslotte in 1553 verenigd met het graafschap (later hertogdom) Rethel.

Vóór 1219 is Alix de Rozoy, dochter van Roger II en Alix d'Avesnes, in het huwelijk getreden met Arnoud IV, heer van Pamele en Oudenaarde. Zij erfde Rozoy van haar broer Roger III, die in 1250 bij Mansourah (in Egypte) sneuvelde. Reeds in 1251 intituleert zij zich als *dame de Rosoit* (vrouwe van Rozoy). Voor de laatste maal treedt zij op in 1268, kort na welk jaar zij moet zijn gestorven. In Rozoy werd zij opgevolgd door

haar oudste zoon Jan van Oudenaarde, die tot aan zijn dood in 1294 de titel *sire de Rosoit* heeft gevoerd en als zodanig leenman was van de koning van Frankrijk. De andere kinderen worden in de stukken ook wel eens met de toenaam De Rozoy aangeduid, hoewel alleen Jan, het oudste kind, het eigenlijke Rozoy geërf had.

Het tweede kind, Marie van Oudenaarde, was in 1235 gehuwd met Jan, zoon van de graaf van Rethel. In 1246 werd het douaire, dat haar als weduwe van deze Jan toekwam, door Thibaut graaf van Champagne bij arbitrage vastgesteld als volgt: een bedrag van 500 pond ineens en het levenslange vruchtgebruik van de helft der steden Perthes en Tagnon en hun onderhorigheden.⁶ Intussen was zij, in of tegen 1243, hertrouwd met Godfried van Leuven, heer van Gaasbeek, jongere broer van hertog Hendrik II van Brabant. Godfried stierf al in of kort vóór 1256. Zijn weduwe Marie was volgens Verriest⁷ nog tot 24 maart 1279 in leven. En langer nog, want wij hebben hoger al gezien, dat zij nog in 1285 borg stond voor haar zoon Arnoud, heer van Breda. De mededeling van Butkens, dat zij nog in 1292 leefde, moet dan ook als geloofwaardig gelden.

Uit dit huwelijk nu van Godfried van Leuven met Marie van Oudenaarde zijn geboren Arnoud van Leuven en Hendrik van Leuven, waarvan de eerste kort vóór 1268 trouwde met Isabella (Elisabeth), erfdochter en weldra vrouwe van Breda. In het kasteel van Gaasbeek, niet ver van Oudenaarde gelegen, kon Marie een goede opvoeding geven aan haar vier kinderen, die al in of kort vóór 1256 hun vader hadden verloren. Zij was immers een rijke weduwe. Zij bezat het boven omschreven douaire van haar eerste man, Jan van Rethel; verder Gaasbeek als douaire vanwege haar tweede man; waarbij dan te voegen haar kindsdeel van Oudenaarde. Ook bezat zij tot aan haar dood de van Rozoy afhangelende hoofdheerlijkheid Bancigny.

Godfried van Leuven heet heer van Bancigny in de oorkonde van 1245, waarin hij een einde maakt aan een lang slepende kwestie tussen hem en de abdij Thenailles over rechten onder Harcigny, een leen van Bancigny.⁸ Men kan daaruit, met Verriest,⁹ opmaken, dat Godfried Harcigny reeds bezat en al leenman van Rozoy was, vooraleer hij tegen 1243 huwde met Marie van Oudenaarde. Er volgt evenwel niet noodzakelijk uit, dat hij ook het hoofdleen Bancigny al vóór zijn trouwen

zou hebben bezeten en dat zijn weduwe Marie dit hoofdleen slechts als douaire zou hebben bezeten. Heer van Bancigny kan Godfried zich in 1245 hebben genoemd als man van Marie van Oudenaarde, dame de Bancigny. Na de dood van Marie zal de titel *dame de Bancigny* overgaan op haar jongste kind, weder een Marie. Deze erfvolging bevestigt, dat Bancigny door Godfried van Leuven was betrouwd, niet geërfd. Hoe Godfried het onderleen Harcigny verwierf, heb ik nog niet kunnen nagaan. Hij kan het hebben geërfd van zijn moeder Marie van Frankrijk, tweede vrouw van hertog Hendrik I van Brabant, daarvoor reeds weduwe van graaf Frederik I van Namen.

Als de vader alleen een onderleen van Rozoy bezat, kon de zoon Arnoud van Leuven geen hoofdleen erven. Mogelijk is dat de vader ook een onderleen van Brunehamel bezat, zoals hij er een van Bancigny had. Het hoofdleen zelf van Brunehamel moet Arnoud langs andere weg hebben verkregen. Misschien bij de deling, die na het overlijden van zijn grootmoeder Alix de Rozoy (kort na 1268) plaats had; Jan van Oudenaarde kreeg daarbij Rozoy, de jongere zuster Marie van Oudenaarde kan Brunehamel hebben ontvangen en dit aan haar zoon Arnoud hebben doorgegeven. Maar de mogelijkheid mag niet worden uitgesloten, dat Arnoud Brunehamel betrouwde door zijn huwelijk met Isabella van Breda. Zeer oud evenwel kan een eventueel Bredaas bezit van Brunehamel niet geweest zijn, omdat omstreeks 1200 Rozoy, Bancigny en Brunehamel nog verenigd waren in de handen van één bezitter, Nicolas de Rozoy.¹⁰

Arnoud van Leuven, heer van Breda, bezat Brunehamel van vóór 1273 tot maart 1285, toen hij het verpandde aan zijn broer Hendrik van Herstal. De pandheer, Hendrik, overleed nog in 1285 en Arnoud al in 1287, kinderloos. De daardoor ontstane situatie moet nogal ingewikkeld zijn geweest, temeer omdat de verpanding gekoppeld was aan een lijfrente voor een gravin van *Sames*, wier identiteit mij nog een mysterie is, en de Brabantse hertog rechtens de algemene erfgenaam van Arnoud was. In 1337 tenslotte blijkt Brunehamel toe te behoren aan een man, die met zekerheid een bloedverwant van de hertog was en daardoor ook van Arnoud van Leuven, namelijk aan ridder Adam van Hellebeke uit het geslacht der heren van Loenhout en Ophain (bij Nijvel).¹¹ Met deze man blijven wij in de Bredase sfeer.

Genoemde Adam van Hellebeke, heer van de Borg te Vilvoorde, en zijn broers Jan en Arnoud waren kleinkinderen van een Godfried van Hellebeke, die al vóór 1300 Beersel bezat en tegen 1305 seneschalk van Brabant werd.¹² Dat Adam een bloedverwant van de hertog was en daardoor vermoedelijk ook van Arnoud van Leuven, die een telg uit het hertogshuis was, is boven reeds aangestipt. Die verwantschap, die langs meer dan één weg kan zijn ontstaan, vindt een bevestiging in of wordt althans nader bepaald door het volgende feit. Als heer van Breda heeft Arnoud van Leuven in 1275 van een Beatrijs van Hellebeke, weduwe van Gilles van Attenhoven (d'Ottoncourt), heer van Putten, het zeer omvangrijke bezit gekocht, dat haar man had nagelaten onder Ekeren, waarvan hij gehoopt had heer te zullen worden.¹³ Deze terugkoop van oud-Bredase grond en Gilles' verwachting, heer van Ekeren te worden, doen bij elkaar wel erg denken aan een actie van vernadering tussen verwanten. Mocht hier werkelijk vernadering zijn gepleegd, dan zou men moeten besluiten, dat Brunehamel van Arnoud van Leuven in 1287 — eventueel van diens broer Hendrik van Herstal, de pandheer, in 1285 — is vererfd aan een Van Hellebeke of dat een Van Hellebeke als erfgenaam het pand heeft ingelost en zodoende het volle bezit van Brunehamel verkreeg.¹⁴

Alleen een voortgezet genealogisch onderzoek kan antwoord brengen op de vele hier open gelaten vragen. De verdere geschiedenis van Brunehamel is voor ons doel van geen belang. Adam van Hellebeke en zijn broers stierven allen in het derde kwart van de 14e eeuw, Adam waarschijnlijk zonder zoons na te laten. Zoals Rozoy viel ook Brunehamel terug aan de Franse kroon. In 1375 waren beide lenen in handen van de bekende Pierre Craon, die in 1391 Olivier de Clisson, de connétable van koning Charles VI, zou vermoorden.

In verband met de Bredase geschiedenis hebben wij vooral te onthouden, dat Arnoud van Leuven van vóór 1273 tot 1285/87 heer van Brunehamel en onderhorigheden was, tot ca. 1270 als leenman van Alix de Rozoy (schoonmoeder van zijn vader), daarna van zijn oom Jan van Oudenaarde (oudste broer van zijn moeder). Verder dat Arnoud daar een opvolger heeft gehad in de persoon van een Adam van Hellebeke, die behoorde tot een geslacht, dat naar alle schijn verwant of aanverwant

was aan Arnoud van Leuven zelf of aan diens vrouw Isabella van Breda. Tenslotte nog, dat Arnoud aan het eind van zijn leven Brunehamel heeft verpand aan zijn broer Hendrik van Herstal.

Die verpanding van Brunehamel in 1285 kan gelden als een welkome bevestiging van de gangbare hypothese, dat het als pandheer was, dat Hendrik van Herstal in 1273 gedurende een aantal maanden het heerlijke gezag over Breda uitoefende. Zij logenstraft echter de nogal eens geuite mening, dat Arnoud van Leuven voortdurend slecht bij kas was en als kinderloze echtgenoot weinig aspiraties meer had. Integendeel, de verpandingsacte van 1285 bewijst, dat Arnoud aspiraties had onder Rozoy en daar zelfs nog dacht te erven. Enerzijds immers verpandde hij mede het daar nog te verwachten erfgoed, anderzijds evenwel kocht hij in diezelfde streek de heerlijkheid Montcornet met haar onderhorigheden (Reuil en de helft van Renneval), die een leen was van de bisschop van Laon. Het gebied van Brunehamel, Rozoy en Laon moet in Arnoud's aspiraties een rol van betekenis hebben gespeeld. De aspiraties zijn echter niet in vervulling gegaan. Arnoud zelf overleed al in 1287, zijn rijke oom Jan van Oudenaarde (heer van Rozoy) en zelfs zijn eigen moeder (Marie van Oudenaarde, dame de Bancigny) overleefden hem jaren.

Arnoud van Leuven is de enige heer van Breda, die uit oorkonden bekend is als heer van *Bruhames* of Brunehamel. De kans, dat al vóór hem die titel door een heer of vrouwe van Breda is gevoerd, acht ik niet groot, maar mag toch niet helemaal worden uitgesloten, omdat Arnoud in Brunehamel een Van Hellebeke als opvolger heeft gehad. Veel Bredase voorgangers evenwel kan Arnoud in Brunehamel niet hebben gehad, omdat deze heerlijkheid omstreeks 1200 nog in handen was van de heer zelf van Rozoy, zoals wij hoger aanstipten. Het lijkt niet geoorloofd, daaraan speculaties te verbinden omtrent de afkomst der heren van Breda.

Gramaye heeft weliswaar beweerd, dat de titel *dominus de Bruhames* door tal van heren van Breda zou zijn gevoerd, maar die bewering is voortgekomen uit zijn abusieve vereenzelviging van *Bruhames* met *Brunesheim*. De naam *Brunesheim* was hem bekend uit een Luiks memorie-register, waarin hij een Hendrik van Brunesheim had vermeld gevonden

als vader van een Gerard van Breda, de stamvader der heren van Breda (begin der 12e eeuw), en als stichter van de kerk van Groot-Zundert.¹⁵ Maar er is geen enkele oorkonde aan te wijzen, waarin een heer van Breda zich een Van Bruneshaim noemt of laat noemen!

Het door Gramaye en vele anderen in een ver verleden gelegde naamsverband tussen het *Bruhames* van 1273 en het Bruneshaim van het Luikse memorieregister blijkt nu iedere schijn van gegrondheid te missen. De fout is wel begrijpelijk, want Brunehamel en Bruneshaim zijn van gelijke etymologie. Brunehamel betekent: nederzetting aan het riviertje de Brune. Bruneshaim, de oude streeknaam van Tienen, hangt samen met die van een bij Tienen ontspringende beek, die nu nog Bruinisseem heet, en betekent eveneens: nederzetting aan een Bruin water. De gelijkenis is echter louter toevallig. Er zijn in de toponymie zoveel naam-paren! Trouwens, ook Brunssum in Zuid-Limburg en Bruneshaim in het Rijnland zijn van gelijke afleiding.

Het is voortaan niet eens meer geoorloofd, uit het voeren van de titel *dominus de Bruhames* door een heer van Breda in 1273 (en 1285) de veronderstelling af te leiden, dat men toentertijd nog herinnering zou hebben gehad aan de herkomst van de eerste heer van Breda uit Bruneshaim of aan het gegeven der sage, dat Breda oorspronkelijk Bruneshaim zou hebben geheten. Ik moet eerlijk bekennen, dat het verhaal over de herkomst van de eerste heer van Breda uit Bruneshaim door de nu vastgestelde identiteit van *Bruhames* (1273, *Brunhiames* 1285) met Brunehamel (*Brunehaumeis* 1249) onder Rozoy-sur-Serre bij Laon eerder aan betrouwbaarheid verliest dan wint.

Aan de betrouwbaarheid van de priester Gramaye, die omstreeks 1610 schreef, mag niet worden getwijfeld, maar wel mag de waarde van het door hem geëxcerpeerde en nu helaas verloren Luikse memorieregister in twijfel worden getrokken. Gramaye heeft dat register zeker niet meer in zijn 12e-eeuwse gedaante onder ogen gehad. Dat register moet, zoals alle memorieregisters, ook later toegevoegde inschrijvingen hebben bevat. Het bericht over de kerkwijding van Groot-Zundert en de eerste heer van Breda moet zeker tot de oudste schriftlaag van het register hebben behoord, maar later kan dat bericht zijn geïnterpoleerd en geamplifieerd. Als toenaam van Hendrik, de vader van Gerard van Breda (circa

1116–1124), kan de naam Brunenheim later zijn ingelast ofwel kan de afkorting Br. (voor Breda) later abusievelijk of opzettelijk zijn vervolledigd tot Brunenheim.¹⁶ Een nuchter beoordelaar zou zelfs kunnen gaan vermoeden, dat de naam Brunenheim daarin is ingelast door iemand, die de *Bruhames*-oorkonde van 1273 kende. Hij zou zelfs kunnen opperen, dat die oorkonde van 1273 wel eens de bron zou kunnen zijn van de Brunenheim-legende (Brunenheim als oudste naam van Breda), een legende die zo'n belangrijk element is in de Denen- of Schottensage van Breda. Dat een of wellicht meer heren van Breda ook heren waren van Brunehamel bij Rozoy-sur-Serre, kan zo'n indruk hebben gemaakt bij de tijdgenoten en zoveel herinneringen hebben nagelaten, dat het nageslacht volgens een bekend procédé zich de eerste heer van Breda gaarne afkomstig dacht uit een plaats met de schoonklinkende naam *Bruhames*, waarvan men de juiste ligging niet meer wist en die men tenslotte maar in Breda zelf thuisbracht.

Het zou zo kunnen zijn gegaan, maar niets dwingt ons, dit aan te nemen. Integendeel. Het Brunenheim-element is in de Denen- of Schottensage van Breda pas na de 15e eeuw aan te wijzen. Geen enkele historicus gelooft, dat Breda oorspronkelijk Brunenheim zou hebben geheten, zoals de na-middeleeuwse versie van de sage wil. Ietwat anders is het gesteld met de figuur van Hendrik van Brunenheim, die ook buiten de sage bekend is, althans in de geschiedschrijving vroeger is aan te wijzen dan in de sage.

Ten eerste is Hendrik van Brunenheim (ca. 1100) bekend uit het Luikse memorieregister, dat door Gramaye omstreeks 1608 werd geëxcerpeerd. De naam moet in dat register nog tijdens de middeleeuwen zijn ingeschreven; anders zou de kundige Gramaye, die zeer goed jong schrift van oud schrift wist te onderscheiden, de inschrijving niet zonder commentaar hebben overgenomen. In de tweede plaats wordt Hendrik van Brunenheim reeds als stamvader der heren van Breda vermeld in het *Discours of de Kroniek der Heren van Breda*, waarvan het nog bewaarde handschrift van 1579 dateert en een afschrift is van een ouder model uit 1545.¹⁷

Weliswaar zou men op grond van deze twee late tekstgetuigen alleen de figuur van Hendrik van Brunenheim niet in de geschiedschrijving

kunnen handhaven, nu de *Bruhames*-oorkonde van 1273 als bewijs-tekst is geëlimineerd moeten worden en daardoor de lacune in de documentatie verbreed is van ca. 1100 tot 1545 (of 1579). Maar tegenover dit verlies staat ook een aanzienlijke winst, die in de laatste decennia is verschaft door de toponymie. Er lag bij Tienen in 1273 een *Brunensheem*, dat als toponiem daar heden ten dage nog in verschillende vormen voortleeft en klaarblijkelijk samenhangt met de naam van het graafschap *Brunengeruz*, waarin het was gelegen. Dit toponymisch gegeven versterkt de Hendrik-van-Brunesheim-overlevering in zoverre het een feit is, dat de eerste Bredase heren rijkelijk gegoed waren in Namen en Waals-Brabant, in de nabijheid van Brunengeruz en Brunesheim-Tienen.

Zo heeft de overgeleverde afstamming der heren van Breda uit Brunesheim-Tienen de laatste tijd veel aan crediet gewonnen, maar nu ook weer iets aan crediet verloren. De zo pas gevonden homonymie van Brunesheim (Tienen) en Brunehamel (bij Rozoy) is het uitzicht komen vertroebelen: Zakelijk gezien, kan de stand van zaken als volgt worden samengevat. Een, wellicht meer heren van Breda waren in de 13e eeuw heren van Brunehamel; dit feit zou de bron kunnen zijn van de Brunesheim-sage en wellicht ook van de Hendrik-van-Brunesheimoverlevering. Hiertegenover staat een ander feit, nl. dat de oudste Bredase heren gegoed waren in de omgeving van Brunesheim-Tienen en wel vermoedelijk reeds een eeuw voordat Brunehamel aan hun geslacht kwam.

Brunesheim-Tienen mag evenmin uit het oog worden verloren als Brunehamel-Rozoy. Beide plaatsen behoorden in de 12e eeuw tot de invloedssfeer der graven van Namen, aan wier huis (via de linie Laroche) de Bredase dynastie door huwelijk geallieerd was en van wier territorialiteit zij ook anderszins (door een huwelijk met een De Marbais-Villers) delen in bezit had. Het naampaar Brunesheim-Brunehamel zou wel eens een gevolg kunnen zijn van een naamsmigratie via een verre bezitters-gemeenschap. Het laatste woord is in deze kwestie nog niet gezegd. Het zal vermoedelijk moeten komen van de genealogie, de moeilijkste van alle historische hulpwetenschappen.

Leiden, augustus 1965.

AANTEKENINGEN

- ¹ Christoph. Butkens, *Les trophées tant sacrés que profanes du duché de Brabant, I* (La Haye 1724), *Preuves*, p. 218 (13 januari 1273).
- ² P. C. Boeren, *De heren van Breda en Schoten ca. 1100-1281*. Leiden 1965. blz. 46.
- ³ Aug. Matton, *Dictionnaire topographique du département de l'Aisne*. Paris 1871 p. 42. In dit werk, opgesteld door de archivaris van het departement der Aisne, vindt men de oudste spellingen en de mouvances van alle localiteiten, lenen en goederen van het departement, steeds met vermelding van archiefstukken als bewijfsplaatsen. Er zij hier eens en voorgoed naar dit werk verwezen.
- ⁴ Bijdragen tot de geschiedenis (Antwerpen), XXI (1930) 102, Oorkonden van de abdij van St. Bernaards, no. 471 (28 maart 1285).
- ⁵ Gustave Saige en Henri Lacaille, *Trésor des chartes du comté de Rethel, I* (Monaco 1902), no. 488 (mei 1249).
- ⁶ Saige et Lacaille, o.c., I, no. 102 (juni 1246, douaireverdrag), no. 106 (25 april 1246, kwijting van ontvangst door Godfried van Leuven en zijn vrouw Marie van Oudenaarde).
- ⁷ L. Verriest, *Le polyptyque illustré dit „Viel Rentier” de messire Jehan de Pamele-Audenarde (vers 1275)*. Bruxelles 1950. Zeer uitvoerig genealogisch overzicht in de inleidende *Prolégomènes*.
- ⁸ Butkens, o.c., I, *Preuves*, p. 212 (1245): Godefridus dominus de Baucignies frater ducis Brabantiae et Maria uxor eius. Godfried verbleef op het kasteel te Rozoy, toen hij deze acte uitvaardigde.
- ⁹ Verriest, o.c., p. XLV en p. CIX, à la note 225.
- ¹⁰ G. C. Roland, in: *Annales de la Société archéologique de Namur, XIX* (1891) 155.
- ¹¹ A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et des Pays d'Outremeuse, I* (Bruxelles 1910), no. 456 (19 dec. 1337): verdrag tussen hertog Jan III van Brabant en Dirk van Loon-Heinsberg, waarbij getuigen Jan van Hellebeke, heer van Loenhout en Ophain, en zijn broer Arnold van Hellebeke, alsmede Adam van Hellebeke, die hier heer van Brunhaumez heet. Verkooren identificeert dit Brunhaumez abusievelijk met Brunehaut (bij Gosselies, in Henegouwen). Dat ook Adam een broer van Jan en Arnold was, blijkt uit een acte van 2 jan. 1336 bij: J. Verbeemen, *Inventaris van het archief der Heren en van het Stadsarchief van Diest* (Brussel 1961), blz. 6. Adam van Hellebeke was 19 juli 1334 door hertog Jan III beleend met de Borgh te Vilvoorde; hij heet in de beleningsacte verwant van de hertog en gehuwd met een Jeanne de Grandpré (Verkooren, o.c., no. 374). Het feit, dat hij verwant was aan de hertog, zou ervoor kunnen pleiten, dat Adam Brunehamel geërfd had van Arnoud van Leuven, die tot het hertogelijk huis behoorde.
- ¹² A. Wauters, *Histoire des environs de Bruxelles, III*, 672 ss., alwaar een overzicht van het geslacht Van Hellebeke over de periode 1300-1360, in verband met het kasteel van Beersel. Hellebeke (Hellebecq) ligt bij Ath.
- ¹³ Goetschalckx en Van Doninck, *Oorkondenboek van Sint Bernaards, II*, 102 (6 juni 1275). Ook in: *Taxandria XII* (1905) 238.
- ¹⁴ Hendrik van Herstal, de pandheer, is als tussenschakel practisch wel uit te schakelen, omdat hij nog in 1285 overleed. Om diezelfde reden is niet te verwachten, dat hij zich ooit in een oorkonde als Hendrik heer van Brunehamel heeft betiteld. Ook als mogelijk prototype van Hendrik van Bruneshaim is hij daarom wel uit te schakelen.

- ¹⁵ J. B. Gramaye, *Antiquitates Bredanae*. Bruxellis 1708. p. 12. Zie ook dit Jaarboek VIII (1955), 19.
- ¹⁶ Zie aantekening 14.
- ¹⁷ Placidus Pennings O. F. M. Cap., *Het Discours of de Kroniek der Heeren van Breda*, in: *Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap te Utrecht*, 65 (1947) 335-376.